

„Nem akartam, hogy bezárjanak a mesedobozba”

Beszélgetés Mirtse Zsuzsával

Mirtse Zsuzsa író, költő azon alkotók közé tartozik, akik lényük egészével írnak. Számára az írásnak nemcsak tétje van, de fel is oldódik benne: az évek során mesévé, novellává, verssé vált ő is, önmaga védjegyévé. Kezdetől fogva a személyes valóságát célozva meg, nemigen takargat semmit, sötétkamrában rejtőző árnyakra nyit ajtót, máskor sárkányokkal és lovagkórosokkal méri össze erejét. Mindebből pedig nem származhat más, csakis természetes hangú, karakteres és szerethető szépirodalom.

– *A 2004-ben megjelent első köteted, az Égforgató csodagyűrű egy olyan személyes hangvétellű és gyöngéd iróniával átszőtt beavatásfüzér, amely szellemi alapvetésében és több motívumában is a magyar népmesekincsre épül, mégis attól független mesevilág bontakozik ki benne. Milyen útravalót kaptál a népmeséktől?*

– Amikor először találkoztam népmesékkal, babszemnyi kislány voltam, s olyasféle örömet találtam bennük, mint amikor erdőt jár az ember. Titkos, izgalmas világ volt, tele varázslattal, félelmes is, vonzó is. Eszemben sem volt kifilézni, elemezni őket, egy gyerek szerencsére ilyeneket még nem művel. Talán bátorítást kaphattam tőlük. Hogy a legkisebb, a legnyiszlettebb is be tudja járni az útját, nincs rosszabb esélye, mint a nagyobbaknak, erősebbeknek. Az arányérzékem kialakulásában is segíthettek – legalábbis remélem.

Amikor nagy volt bennem az összevisszaság, megnyugtató volt látni, hogy a mese mindig a rend felé halad, nem a szétesés felé. Ez elég imponáló cél volt nekem. Tettszett az is, hogy nem a napi problémákról szóltak, hanem heroikus feladatokról, emberfeletti küldetésről: elrabolt királylányokat kel-

lett kiszabadítani, sárkánnyal viaskodni. Ez sokkal érdekesebb volt, mint az, hogy a csöppnyi mesehős megmossa-e este a fogát, vagy sem, vagy hova tűnt el éjszaka a zoknija. Ezek fontos kérdések napi szinten, de főleg az ágyvégi meséléseknél, amikor mama megpróbálja kimesélni belőlem a napi nyugjeimet, közben együtt vagyunk, és ő átsegít az éjszakába. A könyvbe zárt meséktől kislányként is többet vártam.

Megviselt, ahogy a sárkánnyal elbántak, mert én is hajlamos voltam a sárkányban valamiféle óriásállatot látni, állatot bántani pedig főbenjáró bűn. Később értettem meg, hogy a sárkány a szimbolikus rossz megtestesítője, a rosszal pedig nem szabad alkudozni, hanem az összes „fejét” le kell vágni. Igaz, újraszületik, mint minden az egyetemes körforgás rendje szerint.

Szerettem nézegetni az illusztrációkat is – talán akkor rögzült bennem az, hogy illusztrált könyveket szeretnék majd egyszer. Látnod, most, hogy ezekről beszélgetünk, világossá válik a magam számára is sok dolog, amit előtte csak tudomásul vettem. A királylányokat gyönyörűnek találtam, s persze, én is királylány szerettem volna lenni, akiért valaki majd

Fotó: Nerpel Nikolett

élete kockáztatásával megküzd, aki megszabadít – hogy mitől is, arról fogalmam sem volt. Azt hiszem, fél lábbal még most is a mesekönyveimben állok.

Aztán újra magához vonzott a népmesék világa, olyannyira, hogy a szakdolgozatomat is népmesékből írtam. *A régi hitvilág maradványai az ungi magyar népmesékben* – ez volt a címe. Faltam a szakirodalmat: Berze Nagy János, Solymossy Sándor, Róheim Géza, Diószegi Vilmos kötetei voltak akkor a legfontosabb olvasmányaim. Később, amikor már meseírással is foglalkoztam, nem törekedtem arra, hogy másoljam a népmeséinket, nem továbbírni akartam őket, hiszen egy több ezer éves közösségi alkotással nem lehet egy ringbe szállni – ez nem lehet cél, és hiú ábránd is lenne. Az én meséimben is vannak királyok, sárkányok, mert könnyebb rajtuk keresztül beszélnem engem érdeklő dolgokról, de a saját világomat írom, a saját küzdelmeimet. A rend helyreállítása felé indulnak az én hőseim is, ám ez nem mindig sikerül nekik, ahogy azt sem tudom megígérni, hogy a mese végére megtalálják azt, akivel egész életre szóló szövetséget köthetnek. Sokszor nem találják meg, mert nem

Mamám karjában

elég érettek hozzá. De talán felismerik magukban, hogy mi dermeszti kövé őket, miért nem tudnak előrelépni, miért csak toprognak. Örök életet sem adhatok nekik, ahogy az örök együtt maradás ígését sem. Bizony, megcsik, hogy elveszítik egymást. Valamint nem is mindenkinek az a sorsa, hogy hagyományos értelemben véve párban élje le az életét. De mozgásban vannak, elindulnak. Ahogy magammal kapcsolatban is a mozgást tartom fontosnak. Ha baj van, lépjek! Bármerre. Csak akkor találkozhatom az utam mentén a segítőimmal, ha kilépek a karosszékekben való tespedésből és a falrepedés-nézegetésből. Ha elindulok. Nem arról beszélek, hogy lépünk ki mindenből, ami éppen nem megy akadálytalanul, mert ez is csapda. Elbukom? Sebaj, majd húzok új lapot. Ez így nem jó szemlélet. Megtettem-e mindent azért, hogy sikerüljön? Ha nem, ha csak kiólálkodom a helyzetből, s utána újabb és újabb lapokat kérincselek a sorstól, akkor nem fejlődöm, akkor ugyanabban a mó-

kuskerékben tekergek, csak a hátter, a díszlet változik. A mesehős mindent megtesz azért, hogy beváltsa azt, amiért útnak indult, hát tegyek meg én is mindent. Vagy legalábbis törekedjem rá. Ezt elég későn ismertem fel, sajnos.

A királynőim lehozta a földre, nem hagytam toronyszobájukba zárva. Az borzasztóan unalmas, ha csak szempilla-rebegtetésre ítélem őket, abban bízván, hogy úgyis jön a megszabadító, aki feltölti a semmilyen életüket tartalommal, hiszen mindenért, ami két ember között kialakulhat, tenni is kell. Nekik is. Egyébként sorvadás és pusztulás az útjuk. Aztán egy ködös „mondjuknovemberi” délutánon arra is rájöttem, hogy nem szorongathatom magamhoz életem végéig a kiscipőmet, játékkoronámat, tündérszoknyámat, hanem fel kell nőm, úgy istenigazából. Hű, de féltem ettől... Arra gondoltam, hogy talán a meséim majd segítenek ebben. Szerettem volna kimesélni magam a gyerekkoromból, s átmesélni magam a felnőttkor-

ba. Ami nem is olyan borzalmas, ahogyan azt én gondoltam. Ha a babaszobámat akarom tartósítani, kimaradok egy halom élményből, amit csak a felnőttkor adhat. És ezzel vissza is tértem a mesék egyik eredeti feladatához: hogy átsegítsék az egyik korszakból a másikba a küszöbön álldogáló embereket. Azt hiszem, túl sokáig álldogáltam így is ezen a küszöbön. Ennek a számvetésnek a kötete lett az *Égforgató csodagyűrű*.

– *A választad hallgatva, nem véletlen tehát, hogy jóval több királynő szerepel ebben a füzében, mint király vagy királyfi. A mesei alaphelyzet a hagyományból ismerős: az ég elveszítette kékségét, csillagait és Napját. Ahhoz, hogy visszaálljon a világ rendje, az Égforgató csodagyűrűben a Varázslónak kilenc kapun kell belépnie, maga mögött hagyva a kételkedés, a félelem, a hiúság, az önzés, a sértődékenység, a hazugság, az álomtalanság, az idő és a varázstalanság sárkányfejét. Az első hat fogalom egy-egy tulajdonságot jelöl, de azt hiszem, az utóbbi három magyarázatra szorul.*

– Egyetlen királynő és egyetlen királyfi van valójában, csak különféle alakváltozatokban jelennek meg. Hogy miért azok voltak akkor az én sárkányfejeim? Nyilván azokat a problémákat tartottam legérvényesebbnek akkoriban a saját életem szempontjából. Mindenki más sárkányfejekkel küszködik, mindenkinek más akadály állja az útját. De nem nagyon figyeltem én kifelé, miközben írtam. Magammal akartam valamit kezdeni.

– *Fontos kiemelni, hogy az Égforgató csodagyűrű nem egyszerűen mesekönyv, hanem egy gyönyörű kiállítású kötet, amelynek*

illusztrációit Jankovics Marcell készítette. Mit gondolsz író és illusztrátor közös munkájáról?

– A mesekönyv kiadására Méry Gábor, a Méry Ratio Kiadó vezetője vállalkozott. Az ő nagyvonalúságának köszönhető, hogy ilyen kiállítású könyv születhetett. Jankovics Marcellt régebről ismerem kulturális körökből, valamint a Magyar Művelődési Társaság elnökségéből – Méry Gábornak pedig barátja és kulcsszerzője volt. A *Mesék Mátyás királyról* című kötet képeit Jankovics Marcell készítette, s számomra ez alapmű volt illusztrációs szempontból: tettsett a részletgazdag, ötletesen felépített, asszociációkkal és képi idézetekkel teli vizuális világa, a rengeteg apró felfedeznivaló, amit a képekben elrejtett. Gábortól megkérdeztem, hogy lát-e esélyt arra, hogy őt kérjük fel a kötet illusztrálására.

Megjelenés után is számos szerencsés dolog történt ezzel a kötetrel. Amikor egyik ismerősöm, Koppán Szilvia (akivel éppen az idő tájt barátkoztam össze egy nyelvtanfolyamon) meglátta a kész kötetet, arra gondolt, hogy milyen jó lenne eljuttatni a Párizsi Magyar Intézetbe. Megkereste a vezetőséget, az Intézet pedig helyet adott a kötet bemutatásának: az illusztrációkból kiállítást rendeztek, néhány mesének a francia fordítása is elkészült. Vincze László szentendrei papírmerítő mester sorozámozott művészkönyvet nyomott belőle, merített papírra, félasztalnyi méretben, valódi bőrkötéssel, rézcsattal. Megvalósult az, amire kislánykorom óta vártam: lett egy igazi varázskönyvem!

Az író és az illusztrátor munkájáról azt gondolom, hogy egyformán fontosak. Minden köte-

Fotó: Nerpel Nikolett

tembe kerültek képek. Az első verseskötetembe (*Idő és mérték – Szabálytalan versek*; Napkút Kiadó, 2010) a kiadója, Szondi György, a másodikhoz (*Kondenzcsík – Főbenjáró versek*; Méry Ratio Kiadó, 2011) pedig Méry Gábor készített felvételeket. Gábor felvidéki magyar ember, nemcsak kiadóvezető, hanem fotóművész is. Repülőre ült, és felment Felvidék és Magyarország fölé olyan pontokra, ahonnan nem látszanak a határok, s onnan fotózta be a tájat, az égből lenézve. Onnan pedig a növénytakaró és a táj egyben tartja azt, amit mesterséges határokkal szétválasztottak. Olyan szép üzenet ez... A harmadik verseskö-

tetembe (*Sötétkamra – Előhívott versek*; Magyar Napló Kiadó, 2013) S. Horváth Ildikó grafikusművész rézkarcai kerültek. Megjelent egy szórakoztató, humoros írásfüzér is, mert szerettem volna ezt az éneket is megmutatni. Ez a *Fogadó a Négy Macskához* című kötet volt (Ciceró Kiadó, 2010), Buzay István grafikusművész rajzaival. A most készülő mesekönyvemnek pedig Békés Rozi grafikusművész lesz az illusztrátora.

– *Ha jól emlékszem, tavaly különös felkérést kaptál: megkerestek egy belvárosi általános iskolából, ahol a gyerekekkel irodalomterápiás foglalkozássorozat keretében dolgozták fel az Égforgató csoda-*

Szeretek az író társaim között lenni. Ez a kép Iszkázon készült 2013-ban, Nagy László szülőházának kertjében. A képen Berta Zsolt és Hegedűs Imre János író drukkol nekem.

gyűrűt, és arra kérték, hogy légy jelen az utolsó foglalkozáson.

– Óraadó tanárként negyedik éve tartok kreatív írás és kortárs irodalom kurzust a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának biblioterápia képzésén. Az egyik hallgatóm, Szommer Edit, aki ma már végzett biblioterapeutaként dolgozik, ennek a mesekönyvnek a nagy mesefolyamát, *A kilenc sárkányfej meséjét* dolgozta fel biblioterápiás módszerekkel, gyerekcsoporttal. Az utolsó foglalkozásra elhívtak engem is, hogy megismerkedhessem a gyerekekkel. Hetek óta ezzel a mesefolyammal foglalkoztak, a táblán ott volt a kilencfejű sárkány, a gyerekek nyakában a kilences alakú varázskulcs, pontosan úgy, ahogy a mesekönyvben olvasták. Mertek beszélni a saját szorongásaikról, féltreírásokról, megnyíltak előttünk. Működtek a mesék...

– Van-e összefüggés a mesekötet megírása és aközött, hogy

2000-től 2012-ig a *Süni ökológiai gyermekmagazin* főszerkesztője voltál?

– Nyilván minden mindennel összefügg a mélyrétegben. Főszerkesztői feladataim a napi munkám gerincét adták, a meseírás pedig írói pályám első szakasza volt. Emlékszem, első „könyvem” még kézzel írtam – lehettem vagy tizennégy éves. Gondos, cikornyás betűkkel róttam tele az oldalakat, az írásokhoz rajzokat is készítettem. Indás-bindás, szövevényes, kusza rajzok voltak ezek, inkább lélektérképek, csak a magam szórakoztatására készítettem őket. Mai szemmel nézve a szöveg borzalmas volt, de akkor nagyon elégedett voltam vele. Félttem, hogy nem tudom átmenteni az örökkévalóságba a könyvet, így a képes oldalakat gyertyaviasszal kentem át, hogy legalább az elázástól megvédjem őket. Ma is megvan az a könyvecske, az volt a nulladik kilométerkö. Azt nem gondoltam, hogy az írással bármit is lehet kezdeni, s mert kiskoromtól

zongorázni tanultam, gondoltam, majd zongoratanárnő lesz belőlem. Az olyan rendes hivatás, szakma. A klasszikus zenén kívül nem ismertem semmi mást, édesapám is operát hallgattatott velem (a legnagyobb bánatomra), és sokszor úgy éreztem magam a velem egykorúak között, mint egy marslakó. Aztán szerencsére máshogy alakult az életem, így a zongorázás csak hobbi maradt. Egy boldogtalan zongoratanárnővel kevesebb lett a világban. Ma már biztos vagyok abban, hogy az nem lett volna jó út számomra. Szavakban gondolkozom a világról, nem hangokban, bár a zeneiség, a ritmus fontos nekem – talán ezért vonzodom a kötött formás versekhez is. Felnőtt életemet tanárként kezdtem, de hamar rájöttem, hogy nem vagyok hagyományos értelemben vett tanárember sem. Szeretek mesélni arról, amit tudok, ami izgat, amiről mondanivalóm van, szívesen állok emberek elé, tartok rendező irodalomórákat, de az iskolai keretek szűkösek voltak. Közben már publikáltam kisebb-nagyobb írásokat újságokban, magazinokban, de ezek még nem szépirodalmi alkotások voltak, inkább tárcák, szösszenetek, próbálgattam a szárnyaimat.

Aztán – talán 1999-ben – kapcsolatba kerültem a Magyar Televízió *Hetedhétfő* című műsorának egyik szerkesztőjével, aki egy meseírással alkalmas embert keresett – egy évig dolgoztam velük. Ötperces meséket írtam hétről hétre, jó ujjgyakorlat volt. Ekkor már külsősként dolgoztam a Természet magazinnál is, ott interjúkat készítettem, a gyerekvotát vezettem, abba meséket is írtam, a magazinba pedig a természethez valamilyen szinten kapcsoló-

dó – elsősorban kultúrtörténeti – anyagokat. Kisebb, helyi televíziók is megkerestek már, mert talán érdekes volt számukra egy nő, aki egy halom állattal osztja meg mindennapjait, mellette pedig ír.

Később felmerült az ötlet, hogy a felnőttlap mellett jó lenne egy gyereklapot is beindítani, pontosabban: újraindítani. Ez volt a Süni magazin. Felkértek a főszerkesztői poszt betöltésére, és én gondolkodás nélkül elvállaltam. Nagy szaktudású emberekkel dolgozhattam együtt, botanikusok, zoológusok, természetvédelmi szakemberek, csillagászok voltak a munkatársaim. Sokat tanultam tőlük. Nekem a hajót kellett irányítani, összefogni a tudásukat, vezetni a szerkesztőséget, nyilatkozni, szerkesztői bevezetőket írni, pályázatok tartalmi részével foglalkozni, tematikát kitalálni. A Süni igazi sikertörténet lett: tízezer példányban nyomott, országosan terjesztett, exkluzív kivitelű gyermekmagazinná fejlesztettük fel, Prima Díjat is kapott, mind a szakma, mind a közönség elismerte és szerette. Sajnos támogatási nehézségek miatt 2012-ben fel kellett függeszteni a működését. S hogy kérdésedre érdemben is válaszoljak: talán úgy függ össze a Süni magazin és a mesekötet, hogy abban a korszakomban lettem kész a megmutatkozásra. Előtte eléggé zárt, befelé forduló életet éltem, kerestem a helyem, az utam, aztán a kétezres években beindult minden, hirtelen fényre akart kerülni mindaz, amit odáig csak odabent őrizgettem.

– „Ahogy nőtem, rájöttem, hogy a mese az a műfaj, amiben igazán otthon érzem magam. Bármibe fogok, előbb-utóbb mese lesz belőle. Ezt a csomagot kaptam a jóisten-

Ez a kép is Iszkázon készült, játékos erőösszemérés történik éppen.

A háttérben Nagy Gábor költőtársunk mulat rajtunk. (2013)

től, s én örömmel fogadom el, hogy ebben kell alkotnom” – mondtad egy interjúban még első köteted kapcsán. A pályád mégsem egészen így alakult: öt verses- és prózaköteted jelent meg azóta. Mi térített el a meseírástól?

– Ha el akarnám viccelni, akkor azt mondanám, hogy a nyughatatlan vérem. De ez leegyszerűsítés lenne, és így nem is igaz. Nem akartam, hogy bezárjanak a mesedobozba, ami nagyon komfortos tud lenni, de éppen ez a veszélye is. Meglesz a kis cetlid, ez könnyűvé teszi a beazonosításoadat, ugyanakkor be is zár. Egy idő után fulladni kezdtem benne. El kellett hagynom jó időre a mesét, hogy kedvem legyen majd egyszer visszatérni hozzá. Nem akartam rutinból csinálni, mesegyárrá válni, mert annál sokkal fontosabb nekem. Tavaly éreztem azt, hogy megint a mesék kezdenek izgatni, de ahhoz, hogy visszakanyarodhassam hozzájuk, végig kellett járnom számos más belső erdőt, tájat is. A mesekönyv után egy kisprózákat tartalmazó kötetet írtam, amelynek a címe *Lovagkór*

– *Kegyetlen játék nemekkel és ige-ekkel* (Méry Ratio Kiadó, 2007) lett. Az már szigorúan felnőtteknek szólt.

– „...ez a szomorú és tényleges helyzet: olvasom *Mirtse Zsuzsa, e (jelenleg még) nemcsak számomra ismeretlen szerző könyvét, és mélységes szégyenkezéssel látom: bizony, így kellene írni. Így, ennyire mívesen, ennyire kegyetlenül, ennyire pőrén... Persze, ehhez nő kellene lenni. Vagy embernek. Vagy fene tudja, minék*” – írta a kötetéről György Attila csíkszeredai író. *Hadd idézzek a kötetből, másképp aligha érzékeltethetném, hogy mennyire szórakoztatóan írsz. Elsőként a Lovagkor című etűd alcímét: „Kiben is Júlia elmélkedik az ratio és az gerjedelem különbözőségéről, kik is csatározának őbenne egymással, mikoron jó borokat eliszogatván egyéb vitézekkel elméje ugyan csak elhomályosodik vala.” Másodikként pedig ezt a „definíciót”: *A lovag erények gyűjtőhelye. Árvák és nők oltalmazója. Földi örömkre fogékony vitéz, aki, ha kell, a halált is megveti. A lovag front-**

hatás és kedvezőtlen csillagállás alatt hajlamos a kicsapongásra, léhaságra. Rabol, fosztogat, ha nem látják. Ha látják, gyakran akkor is.” A soraidból kitetszik, hogy az (ön)iróniában több a szeretet, mint a kegyetlenség. De hogyan lett a Lovagkorból Lovagkór?

– Szójáték volt, de rettenetesen büszke voltam magamra, amikor kitaláltam. A lovagi kódex (nők és elesettek védelme, egyház és hűbérúr szolgálata) szép idea volt, betartására sokszor már maguk a lovagok sem voltak napi huszonnégy órában képesek – az én írásaim hőseinek/antihőseinek pedig rogyadozik a térdük jellemhibáik súlya alatt. A kötet megírása nem légből kapott ötlet volt. Akkortájt olvastam Esterházy Péter *Egy nő* című kötetét, és eléggé viszketni kezdett a tenyerem tőle. Szemtelenül jól megírt könyv, mégis zavart az, hogy még mindig úgy lehet nőkről írni, mint a vágóhídi állatokról: gusztusos comb, felsál, nyakasorja, 50-60 kiló élő hús a hentespultban, a farkasétvágy csillapítására szánt, egyszer

használatos eledelek. Ez szerintem így egyáltalán nem vicces. Még mindig itt tartunk? És ez a humorforrás? Igen, a stílusbravúr miatt mégiscsak az volt, olvasás közben sokszor elnevettem magam. Arra gondoltam, hogy dohogás helyett inkább írok én is egy könyvet, a magam olvasatát, amely nem arról szól majd, hogy ez mennyire bosszant engem, hanem inkább tükröt tartok, és ugyanolyan hidegvérrel, szórakoztató érzéketlenséggel és kíméletlenséggel írok majd a férfiakról, hiszen nekem is szabad. Nem? De. Így elkezdtem a képzeletbeli nagyítóm alá tenni néhány férfitípust, miként a bogarakkal szokták. Abban maradtam magammal, hogy kizárólag jellemhibák kerülnek a görcső alá. Ítélni nem akartam, csupán megmutatni, felmutatni jelenségeket, karaktereket, lelombozó viselkedéseket. Kisszerű és nagyszerű lovagokat. Lovagkórosokat is, és ellenpontozásként olyanokat is, akik előtt megemelem a kalapot. 153 változó terjedelmű kispróza született.

– Jankovics Marcell remek tusrajzai illusztrálják a kötetet, szellemdús iróniával ábrázolva a lovagkórban szenvedő férfiakat. A címlapon egy fekete szárnyú, gorgófejű sudár nőt látni, leengedett, véres karddal a kezében, aki egy levágott spártai katonát néz fölényes mosollyal, s a kötet első és utolsó írásának címe: Salome ajtót nyit; Salome elköszön. Végig ezt a vonalat tartottad következetesen?

– Á, dehogy! Írás közben átrendeződtek bennem a hangsúlyok: az általam kitalált érzéketlenséget hamar felváltotta a megértés, a pazarul megtervezett nőstényördög szerepet felszívta a bennem valóban lakó, egyáltalán nem tökéletes (sem hidegvérű) emberből. A témák is bővültek: több írás született az édesapámról is, a ketőnk dinamikus változó, feszültségekkel terhes viszonyáról, de az egyik írásban – *Három szín* – még a szülőföldemmel való kapcsolatomról is írok.

Amikor ez a darab megszületett, tudtam, hogy a könyv már a saját útját járja, s legalább annyira szól már rólam is: a kötődéseimről, a fontos tájaimról, az elvesztéstől, a veszteségektől való szorongásaimról. Azt hiszem, ez a kötet áll hozzám ma is legközelebb.

– A Lovagkór egyes darabjai igen könnyedek, élvezetesek, ugyanakkor tényleg művesek is, elég csak néhány etűd címét felidézni: Virágkötészet bilinccsel és selyemzsinórral; Hazudtam gyönyörű önmagam; Hidegzuhany, tört jéggel; Aranyeső Danaéra; Rajongásaim fogyó természetrajza, és így tovább. Nemcsak a képszerű, verebtesen megszólaló címek utalnak rá, hanem maguk az etűdök is, hogy

Három szín

Otthon vagyok benne. Ismerem buckáit, lankás tájait, alföldjét, ami, valljuk be, ha odafentről nézzük, lehet, hogy tényleg unalmasnak tűnik, de én sosem odafent vagyok. Endemikus fajok vannak, úgymint sóballa, magyar kökörös csipke, rákosi csenkesz, bakszarvú lepkeszeg, keleti gyertyán, sárgás habszegfű és szirti pereszleny, pilisi len, magyarföldi husáng, tornai vértő, magyar vadkörte és (magyar) méreggyilok, no meg a tiszai ingola (*Eudontomyzon danfordi*) – van, aki e beszédet nem érti még? Jó ott nekem. Éppen jó a szepesi várrom, a kékkúti savanyúvíz-forrás, és hát Zebegény, ott megvan még az a hely. Tudom, mikor látogathatók a templomai, hová érdemes betérni az út mentén, és nem zavar, ha az idei bor nem sikerült úgy. Nehéz ételei vannak, nehéz sorai, sok fog beletört már az idők során. Mégis a büszkeségét, azt szeretem a legjobban. A végvári vitézeit, a köveket a lábam alatt, meg a hetedik strófát Tinóditól, azt különösen. Tudom az utcák nevét (milyen jó, hogy nálunk nem számozottak még!), és örülök, hogy nem sikerült a főtereit végképp tönkretenni. Ő a minden, trikolór. Már akinek ez mond még valamit. (Részlet a *Lovagkórból*)

ezt a prózát költő írta, mert az írássáidból hiányzik a cselekmény, lelki térben játszódnak, bátor és kifejező asszociációs gondolatfűzéssel élsz bennük, a hőseidnek egyedien pontos jellemrajzát alkotva meg így. A Lovagkór megelőlegezte benned a költőt, vagy már korábban is írtál verseket?

– Amennyiben a vers el tudja engedni a történetet, és inkább hangulatok, nehezen megfogalmazható lelki tartalmak megmutatását, átvilágítását tekinti elsődlegesnek, úgy nyilván lírai alkat vagyok. Az érdekel, ami két bilentyű leütése között van. Igen, nemcsak a *Lovagkór*, hanem már az *Égforogató csodagyűrű* előtt is írtam verseket, csak nem akartam publikálni őket. Akkor szerettem volna már verseskötetet, amikor a versek nemcsak önálló szigetként kerengtek, hanem össze is rendeződtek a fejemben.

– Három év alatt három versesköteted jelent meg, előtte és utána is más műfajban alkottál, mintha számodra a költészet nemcsak eltérő megszólalási és gondolkodásmódot jelentene, hanem külön létállapotot, ami egy életszakaszban meghatározott. Jól látom ezt?

– Igen, jól látod. Az első verseskötetet volt csak nehéz elengedni, a másik kettő már követni akarta az elsőt. Főleg a *Sötétkamra* akart erősen kibújni belőlem. 2013-ban, Könyvhétre jelent meg. Az előző évben (miközben már a *Sötétkamra* verseivel foglalkoztam) omlott össze a már említett Süni magazin. Ugyanabban az évben lesérült a jobb kezem is, begipszelték könyékig. Emlékszem, egy nyomógombos telefonon, bal kézzel írtam útközben a verssorokat, mert sokat voltam úton, bal kézzel pedig nem tudtam írni a kis

füzetembe, amelyet amúgy mindig magamnál tartok. Prózát írni így nem lehet, szerencsére akkor versekkel volt tele a fejem.

A gyermekmagazin összeomlása mind egzisztenciális, mind önértékelési szempontból törést okozott. A *Sötétkamrát* még megjelenésig végigvittem, de utána más feladatok töltötték ki a napjaimat: rendbe kellett tennem a széthullott

Jankovics Marcell illusztrációja
a *Lovagkórból*

életemet. Összeszorított foggal hallgattak bennem a múzsák – s én velük együtt hallgattam. Magáncélra írogattam törmelékeket, de azokat nem közlésre szántam, nem kezdtem velük semmit. Dacos voltam. Nem akartam közölni semmit a világgal. Sok száz sor hever szerte és szana abból az időszakból, de nem engedtem verssé rendeződni őket.

Aztán, amikor azt éreztem, hogy kezd elhatalmasodni a bennem a sötét, elegendem lett ebből. Arra gondoltam, amit a növényeimtől tanultam: ha életben akarsz tartani, gondozd, és tedd ki a fényre. Ezt próbáltam tenni magammal is. Voltak segítőttem is,

egyedül nem tudtam volna visszarángatni magam. Közben a felszínen persze sok mindent csináltam: a Magyar Katolikus Rádióban a Magyar Téka című kortárs irodalmi műsort vezettem, egy évig a Koszorúk című irodalmi emlékműsort is, köteteket gondoztam (éppen a Magyar Napló Kiadónál), esteket moderáltam. Abban az időben kezdtem biblioterapeutákat is tanítani. Ezeket a felkéréseket mind megbecsültem, mégis hiányzott valami. Az, hogy ne csak külsőben álljak, külsőként, hanem lehessen újra igazi medre az életemnek. A mélyrétegben komor hiánnyal éltem.

Aztán 2016-ban dr. Hóvári János, a Magyar Alkotóművészeti Nonprofit Kft. akkori főigazgatója lehetőséget adott arra, hogy kipróbálhassam magam egy igazán inspiráló és tartalmas munkakörben: művészeti tanácsadó lettem, jelenleg is ez a munkám. Az irodalmi vonatkozású feladatokat bízta rám. Örökké hálás leszek neki ezért. Beindítottunk egy alkotóművészeti szalont, a Zrínyi-emlékévet feltöltöttük irodalmi programokkal, írókonferenciákat szerveztem, partnerkapcsolatba léptünk az Írószövetséggel és a Magyar Napló irodalmi folyóirattal, és most is tele vagyok tervekkel. S milyen különös: ahogy újra volt medre a mindennapjaimnak, néhány hét múlva felemelkedett a „zsilip” is bennem, ömleni kezdtek újra a betűk, sorok, és fényt akartak. Először novellákat írtam, majd feltörték újra a mesék.

– „*ahová hívlak, ott sötét van, / nedves, omlékony világ / (körbefon, szorít rajtad.)*” (Foszló lepedők) – ez áll első verseskötetedben, az Idő és mértékben. A legutóbbiban, a *Sötétkamrában* pedig ezt

Mécsesgyújtás Csoóri Sándor emlékére (2016)

olvashatjuk: „...ahhoz, hogy meg-
értsd, / mi is az a sötét, / ott kell
élned, / veled” (Utolsó élő kertem).
Azt hiszem, ezek az idézetek jól
kifejezik a verseid alaptónusát,
amelyekben a Lovagkőből megis-
mert humor ritka vendég. Mintha
megfordultak volna az arányok.
A versbeli a sötétségben, a sötét-
ségből beszél, amely „körbefon,
szorít”. Mivel azonosítanád vagy
rokonítanád ezt a sötétséget?

– Ha ezt én pontosan tudnám...
Persze, mondhatom Jung nyomán,
hogy ez az „Árnyék” az énünk
sötét oldala, a tudattalan részünk,
az emberiséggel egyidős archetí-
pus, álmaink, mítoszaink, meséink
állandó szereplője. Sokszor érzem
azt, hogy írás közben kapcsolat-
ba tudok kerülni „veled”. És hogy
ilyenkor valamiféle közvetítő va-
gyok. Jó, ez így fellengzősen hang-
zik, valamint túlzás is, mégis ér-
zek valamit magamban, amit nem
tudok kontrollálni, felügyelet alatt
tartani. Főleg versírás közben ér-
zem ezt. Én is hozok néhány sort,
az *Álomidő* című versem záró so-
rait: „Emlékeink, mint medvének
a lánc. / Bármilyen alakot öltünk, /
felismerjük egymást, / menekülni
nincs már hova. / A fiókban kin-
csek és kacatok között / soha el

nem küldött levelek / gyűlnek egy
dobozban, / mellettük tőr. / Ke-
zemet szúrom át / a bábu helyett,
aki lettél, / ha eljön a hajnal, az
álomidő.” Igen, ezek csakugyan
nem túl vicces gondolatok.

– Amikor szellemes alcímeket
választottál a köteteidhez (Idő és
mérték – Szabálytalan versek; Kon-
denzcsík – Főbenjáró versek; Sö-
tétkamra – Előhívott versek), pusztán
a játékosság munkált benned?

– A *Kondenzcsík – Főbenjáró
versek* című kötetemnél az jutott
eszembe (sokat nézegetem az eget,
egyik kedvenc tevékenységem),
hogy a kondenzcsík egy olyan
firka az égbolton, amely tökélete-
sen jelképezi az ember mindent
meghódítani akaró törekvését, fék-
telen hatalommániáját. Abban a kö-
tetben a birtoklás érdekelt. A *Sö-
tétkamra – Előhívott versek* című
verseskötetben a lélek eldugott,
nem bejárat részeit szerettem volna
körbetapogatni. Ha egy emeletes
háznak képzelem el az embert,
amelyben vannak lakások, közle-
kedőfolyosók, pincék, padlás, ak-
kor működik jól a rendszer, ha
mindegyik helyiséghez hozzáfé-
rek, ha a közlekedőfolyosókat is
szabadon tartom, és a pincékbe
is be tudok menni. Valamint van

vészkiárat is, ha kiüt a tűz. Min-
den lélek tartalmaz „sötét” kam-
rákat, amelyeket nem szellőztet át,
a csuda tudja, mi porosodik ben-
nük. Ám a sötétkamra a filmelőhí-
vás színhelye is, teremtő helyszín.
Attól függ, mit látunk meg benne.

– „Az idő és a sorsok mögött
állnak, / lámpások és bóják, / évák,
anyák Mária-arccal, szeretők, / tör-
téneted, / arcuk a teremtés egyik fele, / bármerre
lépsz, futsz, menekülsz, / tudd, az
élet előtt és a halál után / minden
kapuban, minden kikötőben, / árok-
parton és temetőben – / ugyanaz
a nő áll” (Éva-arcok). A „teremtés
öntőformája” (Földanyák), a női
elv – nem a nőiesség, hanem a lé-
tezését átható női princípium –
visszatérő, karakteres jegye és tár-
gya a verseidnek. Ezekben a dara-
bokban is azt az eredendő Rendet
keresed, mutatod fel, mint amiről
a népmesékkel kapcsolatban be-
széltél?

– Nő vagyok, így nyilván fog-
lalkoztatnak a női archetipusok.
Mindegyikből keveredik belénk,
nincs vegytiszta ember, képlet,
ahogy a meséink összes szereplője
is bennünk lakik egy kicsit. Az
a bizonyos „rend” pedig tőlünk
függetlenül létezik, így érdemes
megtalálni: belesimulni, elfészke-
lődni benne.

– *Szembetűnő verseidben az an-
tik, kivált a görög mítoszok jelen-
léte is. Ez különös, archaikusan
mértékadó szilárdságot kölcsönöz
a darabjaidnak.*

– Számtalan műzsája van egy
írónak. Sokszor azt érzem, hogy
az előző sor, szakasz is az. Hogy
a leírt szó felébreszt bennünk évek
óta szunnyadó, elásott képeket,
emlékeket. Gondoljunk bele, hogy
agyunk hány képet rögzített szü-
letésünk óta! A zöméről nem is

tudjuk, hogy megjegyeztük. Azt hisszük, hogy a Felejtés folyójában úsznak, pedig nem így van ez. Csak lapulnak, várnak – gyakran rombolnak is odabent. Aztán (talán ezt a pillanatot nevezhetjük ihletettnek), ha szerencsém van, egy bizonyos pillanatban elő tudok hívni olyan érvényes képeket a sokmilliárdnyi megőrzött, tárolt, öntudatlanul archivált kép közül, amelyekkel akkor kezdeni tudok valamit. Ilyenkor már működni kezd az asszociáció is. Minél tágasabb körből tudom hozni az asszociációimat, annál nagyobb lesz a játéktér. Meglátok egy pipacsmézőt, s rögtön beúszik a képbe Perszephoné is, valamint mindaz, ami hozzá kötődik bennem. A pipacs eltávolodik a pipacságától, és kapujává válik valaminek, amihez nehezen fértem hozzá előtte magamban. Ezek különleges pillanatok. De hümmögnék, ha valamelyik versemet nekem kellene tanítanom, elemeznem.

– „Nappali gyertyát gyújtok magamnak. / Nem halt meg senkim, mégis temetek / minden áldás nélküli órát. / Az emlékezés kulcsa eltört, / úgy őrizlek, mint száradó ruha / a kötél nyomát.” Filip Tamás jegyezte meg egyszer, hogy a verseid háttérében (és gyakran a homlokterében is) finom és beazonosíthatatlan veszteségélmény húzódik, és teremti meg önmagát újra és újra. Ezzel szerintem szorosan összefügg, hogy a legtöbb költeményedben megszólítasz valakit, vagy párbeszédet folytatasz valakkal, akit szintén nem nevezel meg.

– Írás során (kiváltságos helyzet!) azt mondom el, amit és amennyit közölni szeretnék magamról. Főleg a vers szubjektív lélekfénykép. S igen, valahol a legérdekesebb megmaradása is annak a 21

grammnak. Amikor mondjuk Radnótit, Balassit, Rilket olvasok, amikor hozzájuk írok, nem azt érzem, hogy egy holt emberhez szólok, hanem azt, hogy itt „beszélgetünk” egymással, és hogy ezekben a pillanatokban nincs halál. Ugyanakkor a mindennapjaimban nehezen beszélek magamról, talán versben teszem meg inkább ezt is. Azoknak, akiknek nem tudtam valami fontosat elmondani, vagy már késő volt ahhoz, hogy elmondjam. Szerettem nagyon Michael Ende *Momo* című könyvét. Abban egy kislány a főszereplő, aki legfőképpen hallgatni, meghallgatni tud. Jönnek is hozzá különféle emberek, és mesélnek neki. Leteszik a csomagjukat nála, s attól, hogy beszélni tudnak a bajaikról, a megoldáshoz, a feloldáshoz is közelebb kerülnek. Például megbocsátanak egymásnak. Sokáig azt gondoltam, hogy én is ilyen vagyok, vagy inkább: ilyen szeretnék lenni. Jó lenne azt mondani, hogy „Non, je ne regrette rien.” De, igenis bánok dolgokat, viszont igyekszem ma már elfogadni, beolvasztani magamba ezeket. Nem mindent oldottam meg jól. Volt, hogy hibát hibára halmoztam – akkor annyira voltam képes. Ennek a következ-

ményeit viselem, és próbálok tanulni belőlük. Nem csak csupa gömbölyű, zöld borsószemmet sikerült kifejtenem az utam során. A hibásakra is emlékszem, ott vannak ma is a képzeletbeli derékaljam alatt. Kényelmetlenek. Ez a dolguk. De megpróbálok az ütött-kopott kis borsószemeimen is szépeket álmolni.

– *Zárásképpen a számomra egyik legkedvesebb versedből idézek, a Találkozás a halhatatlansággalról, amely szerintem a lélek csodájáról szól, és éppen a Magyar Naplóban jelent meg először 2013 májusában: „Fejmélyből, / talán nagyanyám emlékezetéből / indultam el egykor a világ felé. / Vágytam, hogy meglásson / a formátlan anyagban, / érezze a húsbahatoló lélek erejét, / ehessen az ambróziából, / rabolja meg az örökletet, / belőle születő testeket akarjon, / véretől terhes véreket / abban a pillanatban, / amikor nagyapám meglátja őt.” Így kezdődik, és benne az újjászületésnek további mintázatai szerepelnek, erősítve az emberben „az ép, a túlélésre született”, felfénylő részét. Mert ilyen versek is vannak abban a „sötétkamrában”.*

Bíró Gergely